

не на разговорната реч. Особено ценно е, че Фъркова се спира критично на преводните реклами, на автоматичното пренасяне на модели в писането на рекламни слогани. Изследваните явления са богато илюстрирани с езиков материал, макар че на места, както вече беше посочено, липсват или са недостатъчно примерите от българския език. Авторката установява сродни явления в двата езика, възникващи под влияние на глобализационните и антиглобализационните процеси и показва езиковите механизми за въздействие върху адресатите, връзката между език, култура и ценностна система. Анализът дава възможност също така за установяването на тенденции към промени в нагласите и ценностната система на двете общества, които се отразяват както в общия език, така и в езика на рекламата и рекламния слоган.

Препоръчително е книгата да бъде прочетена и ползвана от редактори, особено от специалисти в областта на рекламата. Тя би била добър помощник и за работещите като преводачи на реклами и рекламописци (копирайтери), за да бъдат рекламите по-добре ситуирани в съответната културна среда и да се възприемат по-добре.

АНТОАНЕТА НИКОЛОВА **СВЕТОВЕН КОНГРЕС ПО ФИЛОСОФИЯ, ПЕКИН –** **ВПЕЧАТЛЕНИЯ И РАЗМИСЛИ**

Благодарение на програмата Мария Скловска-Кюри имах възможност да участвам в XXIV Световен конгрес по философия, който се проведе от 13 до 20 август в Пекин. Конгресът се организира на всеки пет години от Международната федерация на философските общества (FISP) и е едно от най-значимите събития в областта на философията. Темата на конгреса „Да се научим да бъдем човеци/човечни“ бе достатъчно широка, за да включи различни гледни точки, и същевременно достатъчно насочваща, за да съсредоточи многобройните подходи около опит за откриване на философски решения за наболели проблеми на съвременността. Как е възможно да се научим да бъдем човечни? Какво означава човечност? Как различните култури разбират човечността? Един от основните акценти бе привличането на отговори не само въз основа на постиженията на Западната мисъл, но и на тази, идваща от Изтока, Севера и Юга.

Особено ме впечатлиха разискванията под название „Жън, убунту, любов и сърцето“. Както е известно, жън и убунту са основополагащи концепции съответно на конфуцианската и африканската етика, според които човек е истински човек само чрез връзката си с другите. Кои обаче са „другите“? На конгреса отчетливо прозвуча тезата, че разбирането за другите трябва да обхваща не само хората от близкото ни обкръжение, не просто и хората изобщо, а всичко, с което влизаме по един или друг начин в контакт, дори и това, което бихме нарекли неодоушено. Осъзнаването на единството с всичко – от далечните звезди до предметите, които използваме всеки ден – именно това ще ни помогне не просто да съществуваме, а да живеем, не просто да оцеляваме, а да процъфтяваме – и в духовен, и в материален план.

Ето и думите на проф. Греъм Паркс от Университета във Виена, Австрия:

„Ако искаме да станем напълно човеци или човечни в смисъла на конфуцианския термин *жън* 仁, един от пътищата е да разпрострем любовта, която обхваща членовете на семейството ни, и до другите човешки същества. Този процес би могъл да се сравни, доколкото ми е известно, с понятието *убунту* в африканската философия. Като имаме предвид жестоките и войнствени черти в човешката природа, това са чудесни идеи. Разгледаме ли обаче насилието и унищожението, които налагаме върху другите живи същества на планетата, от някои от които зависи и нашият живот, става ясно, че бихме имали само полза от едно по-всеобхватно разбиране за човешкото процъфтяване, отколкото това, което ни предлагат такива хуманистични понятия като *жън* и *убунту*.

Разбира се, за да поддържаме себе си, ние, хората, трябва да бъдем антропоцентрични – точно както всеки вид трябва да е видово-центриран, за да оцелее. Но ако стесним твърде много обсега си до човешкото, антропоцентризмът би могъл да бъде гибелен, защото вече доста дълго излагаме на риск целостта на естествените екосистеми, от които зависи оцеляването ни. И ако се интересуваме от *процъфтяване*, то би било добре да отидем отвъд нашия антропоцентризъм и да се погрижим не само за себе си и близките ни създания, но също и за *нещата*, за „неодушевените“ същности, които използваме в ежедневието си“ (Graham Parkes, *Befriending the Things We Use: Beyond Rén and Ubuntu*).

Процъфтяването като осъзнаване на огромния ни потенциал, на нашата огромност, която не се свежда нито само до биологичните ни граници, нито само до границите на малкото ни его – това би могло да се изведе като основен мотив, който скрито или явно присъстваше в основата на изказванията на много от участниците.

Ето защо водещ бе духът на толерантността, на онази толерантност, която разглежда различията като аспекти на едно голямо цяло според принципа на допълнителността на ин и ян.

Ин и ян, мъдростта на конфуцианството, просветляващите прозрения на даоизма, развитието на китайската мисъл от древността до днес – цялата тази необятна съкровищница зае своето значимо място на този конгрес. На китайската философия бяха посветени няколко специални секции. Представих своите идеи в секцията за даоистка философия, като се осмелих да предложа различен прочит на началото на енигматичния текст на „Даодъззин“. Разискванията в моята секция бяха изключително интересни. Установих със задоволство, че подходът към китайската философия и особено към даоизма много се е изменил. Западните изследователи вече не гледат на тази мисъл отвисоко, нито се омайват от екзотичната ѝ мистичност. А източните все по-малко се опитват да я напъхат в калъпа на западните определения. Даоиската мисъл все повече заема равноправно място наред с най-значимите постижения на човечеството и все по-подготвени и ерудирани учени търсят ключа към нейното осмисляне, без да робуват на авторитети и предразсъдъци.

Големият интерес към китайската и не-западната мисловност беше съчетан със силно присъствие на сравнителната философия. Всъщност може би тя беше основен акцент в структурата и методологията на разискванията.

Конгресът беше изключително богат на научни събития: симпозиуми, кръгли маси, пленарни секции, форуми на различни философски общности. Докладите на участниците бяха включени в 99 различни секции, а самите участници бяха няколко хиляди души от цял свят.

Бяха предвидени, разбира се, и екскурзии из Пекин и околностите му. Успях да участвам в три от тях.

Самият Пекин е напълно модерен град, с огромни сгради и широки булеварди. Въпреки че населението му е над 22 милиона души, изобщо не изглеждаше претъпкан, а на места даже ми напомняше за София. Това, което ми направи най-силно впечатление обаче, беше ясната му пространствена ориентираност. Бях чувала, че китайците използват като ориентация посоките на света, а не релативните определения „ляво“ и „дясно“. Знаех теорията за петте фази в движението на енергията, според която всяка посока на света, както и всяка част от годишния и денонощния цикъл, е свързана с определена енергия. Но друго беше да видя как посоките присъстват в названието на почти всяка спирка и как всичко е ориентирано според тях.

На картата видях, че самият Пекин прилича на мандала – разположеният строго по посоките на света правоъгълник на центъра, около който в концентрични правоъгълници са разположени пътни артерии, всички свързани помежду си с прави лъчи.

Това усещане за ясна пространствена разположеност, от една страна, и връзка с природните процеси и небесния кръговрат, от друга, бе особено силно пред Олтара на зърното и Земята и пред Храма на Небето.

Олтарът на зърното и Земята е съвсем семпъл. Състои се от една голяма квадратна тераса, разположена всред още по-голям квадратен площад с четири високи порти, обозначаващи точно четирите посоки на света. Вътрешният квадрат е разделен на четири сектора, като всеки е посипан с пясък в различен цвят, а по средата има малко пирамидално възвишение. Това е всичко. Но именно тази простота е изключително въздействаща. В нея е вложена много закодирана информация.

Квадратът е формата на земята според китайските представи. Неговите страни означават четирите посоки на света и именно това е заложено съвсем ясно чрез структурирането на пространството, в което се помещава олтарят. Той също е в квадратна форма, ориентиран по посоките на света. Четирите разноцветни сектора маркират точно тези посоки. Според теорията за петте начина на движение на енергията, *усин*, източната посока, която във времеви план е свързана с пролетта от годишния цикъл и с утрото от денонощния, се символизира от зеления цвят – цвят на растежа и разрастването. Той маркира разширяващата се енергия. Затова цветът на пясъка там е синьо-зелен (доколкото древните китайци използват един йероглиф и за двата цвята). Южната посока е свързана със зенита и лятото и цветът там е червен. Той

маркира издигащата се енергия и цъфтежа. Западът, чисто времево съответствие е есента и вечерта, е с бял цвят, означаващ концентриращата се енергия, увяхването и старостта. Северът, бележещ спускащата се енергия, е с черен цвят, съответстващ на нощта и на зимата, а също на дълбоката старост и смъртта (след която обаче според кръговрата на времето неизбежно следва пролетното възраждане). Петият ход на енергията, разположен хронологично между лятото и есента, бележи спокойното равновесие на енергиите, кръговата енергия и пълнотата на зрелостта. Цветът му е жълтият, а пространственото му разположение е центърът. Именно него символизира жълтото възвишение в центъра. По този начин цялото пространство е осмислено като включено в един огромен безначален и безкраен кръговрат.

Ето защо в тази привидно съвсем проста форма е заложена дълбока практическа философия. Знанието за петте хода на енергиите е необходимо на китайците не само по себе си, а преди всичко за да могат да съгласуват действията на човека с енергийните трансформации. Затова олтарът всъщност е посветен на божествата на зърното, чиято благосклонност трябва да се подсигури.

Същата е целта и на Храма на Небето. Името на основната му постройка е „Палат за измолване на добра реколта“. Докато земният храм е разпрострян хоризонтално, Небесният, както би могло да се очаква, заема вертикалното пространство. Разположен на огромна територия, достиган чрез изкачване на три нива от заобикалящи го в кръг стъпала, той спокойно и уверено се извисява нагоре. Докато при олтара на Земята формите са квадратни, тук всичко е кръгло – тази форма според китайските представи символизира небето. Небето е термин, който означава не просто пространството над главите ни, а редът и хармонията в природата. То е свързано с годишния и денонощния кръговрат, затова храмът на небето се състои от три етажа, подпирани от колони, които изразяват космическите ритми. Най-вътрешният етаж е подпрян на четири колони, съответстващи на четирите сезона, следващият – на дванадесет, съответстващи на броя на месеците, а най-външният – също на дванадесет, но тяхно съответствие е делението на денонощието на дванадесет равни части.

По този начин цялата структура на храма насочва към идеята за небесния ритъм, в който се движи земята ни.

В цялата тази огромна конструкция – белите тераси и стълби със синия храм по средата – само веднъж годишно се е извършвало приношение. Това ставало в деня на зимното слънцестоене и се извършвало от императора, който е и върховен жрец-шаман – носител преди всичко на сакрална, а след това и затова – на светска сила. И силата на някогашните ритуали, силата, извикваща небето да заеме трона си в центъра на кръглата постройка посред кънтящата пустота на белите камъни, и до сега отеква под лъчите на слънцето на един друг век и те кара да се чувстваш наистина в Поднебесието – в центъра на този огромен космически кръговрат, който освен познатия ни земен има и безброй неизвестни ни звездни ритми.

А древните китайци са си давали сметка за тях и са се опитвали да ги разчетат и да нагодят към тях нетрайното човешко съществуване. Какво ако не съизмерване с мащабите на космическото време е влизането в храма само веднъж в годината – единствено тогава, когато светилата се подреждат по особен начин, бележещ началото на още едно завъртане.

Тълпях се заедно с всички китайци пред вратата към тяхната светиня, усърдно я снимах като тях, но усещах известно притеснение – не беше редно да заничае така там, където е бил домът на силата.

Известно неудобство изпитвах и когато минавах с туристическо любопитство през храмовете на трите учения – будизъм, конфуцианство и даоизъм.

Винаги съм си задавала въпроса дали това са преди всичко религии или преди всичко философии. Ако ме бяхте запитали какво мисля по въпроса, преди да отида в Китай, уверено бих ви отговорила, че това са философски учения. След като видях храмовете обаче, сериозно си промених мнението.

И трите храма са структурирани по сходен начин – като ориентирана по четирите посоки на света огромна мандала, в която се влиза през широка порта, а след това последователно се минава през открити пространства и напречно разположени постройки, в които (както и в разположените от двете страни на откритото пространство помещения) се помещават обектите на култа. В откритото пространство има стели с надписи, изображения на защитници и огромни кадилници, където се палят благовонни пръчици. Напречните постройките са едновременно преграда на съответното пространство и преход към следващото, което има същата структура, но явно е по-вътрешно и сакрално.

Навсякъде имаше хора, които се молеха, палеха благовония и зареждаха храна и вода с блага енергия. В даоисткия храм един монах с дълга коса крие зад косите си очи много тайни, които би ми се искало да узная.

Но аз се движех с групата си – философи от всички кътчета на света, всеки, осмислящ по свой начин видяното.

Вървахме заедно и след проливния дъжд по сакралния път към гробницата на императорите на династия Мин, а жаби и цикади свиреха немилостиво от двете страни сред леката мъгла, която се надигаше от бамбуците. Изкачвахме заедно и стъпалата на Великата стена, а слънцето грееше безпощадно над главите ни... И навсякъде можеха да се чуят разговори и дружески спорове, а имената на древни и съвременни философи кънтяха в откритите пространства и се завръщаха с нови значения.

Същото бе и на заседанията, дискусиите и срещите на чаша чай между обсъжданията, където се родиха много нови приятелства и идеи.

На заключителната церемония председателят на Изпълнителния комитет на конгреса и генерален секретар на FISP проф. Лука М. Скарантино оцени това събитие като историческо, отбелязвайки, че философията вече никога няма да бъде същата, защото и не-западната мисъл уверено е заявила своето достойно място в нея.